

концепцією, у професійну самосвідомість психолога входять наступні складові: когнітивна – спрямована на самопізнання, оцінююча - що виражає емоційно- ціннісне ставлення до себе і оточуючих і корелятивна – що включає процес саморегуляції особистості.

Спираючись на запропоновану вище тріаду, ми створили трьохкомпонентну модель духовності особистості психолога, в яку входять деякі психологічні складові (див. табл.).

Схема трьохкомпонентної моделі духовності особистості психолога.

№	Психологічні складові духовності	Психологічні характеристики духовності
1	Когнітивна	Когнітивні потреби, вищі інтереси
2	Емоційна	Емпатійність, вищі почуття, звільнення від пристрастей
3	Саморегуляція	Віра у Бога, доброчинність, альтруїзм, гуманістичний або есхатологістичний тип ставлення до інших

З метою дослідження розвитку духовності психологів було здійснено ранжування психологічних складових моделей духовності (за її трьохкомпонентною структурою) студентів – психологів 3 та 5 курсів (вибірка – 72 особи). В залежності від рангової кореляції показників ідеальної та реальної моделі духовності особистості психолога, було отримано два показники : r^* - 0,26 – коефіцієнт рангової кореляції духовності 3 курсу, r^{**} - 0,47 – коефіцієнт рангової кореляції духовності 5 курсу.

Ці дані свідчать про позитивні зрушення у розвитку духовності студентів-психологів протягом навчання в університеті. Вони пов'язані як із суб'єктивними чинниками, які входять до "Я – концепції" особистості студента – самовдосконалення, самовиховання, самоактуалізація, так і з зовнішніми – соціальними факторами, зокрема: висока психолого-педагогічна майстерність викладачів, досконалий дидактичний психологічний матеріал, позитивний вплив християнської релігії, батьків, друзів тощо.

Наша модель духовності особистості психолога вимагає від нього досягнення досить важких для простої людини вершин. Але, якщо психолог буде себе духовно вдосконалювати, він зможе своїм внутрішнім світлом освітити людей, які чекають від нього психологічної допомоги. Психолог є справді духовним, якщо він підходить до людини з відкритим серцем, з відкритим розумом, з готовністю її прийняти, якою вона є, без страху за себе, без своєї вигоди, а просто дивлячись на неї як на чудовий, великий витвір мистецтва.

Використана література:

- Гончаренко С. У. Духовність і зміст шкільної освіти // Директор школи, ліцею, гімназії. – № 1. – 2004.
- Свтух М. Б., Тхоржевська Т. Д. Проблеми виховання молоді в світлі християнського вчення. – Вісник православної педагогіки, № 1. – К., 1999.
- Грановская Р. М. Психология веры. – М., 2006.
- Макселон Ю. Психология с изложением основ психологии религии. – Львів, 1998.
- Начала христианской психологии : учебное пособие для вузов / Б. С. Братусь, В. Л. Воейков, С. Л. Воробьев и др. – М. : Наука, 1995.
- Ничипоров Б. В. Введение в христианскую психологию. – М., 1994.
- Пов'якель Н. І. Професійна рефлексія психолога-практика // Практична психологія та соціальна робота. – № 6-7. – 1998.
- Собчик Л. Н. Введение в психологию индивидуальности. – М., 2001.
- Шеховцова Л. Ф., Зенько Ю. М. Элементы православной психологии. – СПб., 2005.
- Помиткін Е. О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти. – К. : ІЗМН, 1996.
- Павлюх В. В. Професійна ідентичність як чинник становлення компетентності практичних психологів // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 12.

Аннотация

В статье определяется понятие духовности личности с точки зрения христиански-ориентированного подхода. Предлагается модель духовности личности психолога. Описывается исследование духовного развития студентов – практических психологов и анализируются его результаты в ракурсе предложенной модели.

Annotation

The article defines the concept of spiritual personality in terms of Christian-oriented approach. Propose a model of the spiritual personality psychologist. Describes the study of the spiritual development of students - practical psychologists and analyzing the results from the perspective of the proposed model.

УДК 159. 922. 763 – 053.6

Василенко Т. Я.

АГРЕСИВНІСТЬ ПІДЛІТКІВ В ПРОЦЕСІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Агресивну поведінку не можна оцінювати як негативну. Виникаючи в критичній ситуації, вона виконує захисну функцію, іноді функцію вирішення сформованого конфлікту. Найчастіше агресивна поведінка

спостерігається у дітей при кризі вікових періодів. Це свідчить про те, що жити дитині стає складніше, будь-яку важку ситуацію в момент вікової кризи дитина переживає важче. Отже, можна чекати вікову кількість агресивних елементів в поведінці. Це стосується як нормальної дитини, так і дитини з емоційними порушеннями.

У багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідженнях встановлено, що агресія, яка найбільш притаманна підліткам є своєрідною формою самовираження, що дає можливість розвиватися адекватним стосункам з батьками, вчителями, однолітками. У психологічній літературі недостатньо даних про те, який вплив здійснює навчально-виховний процес у школі на формування позитивних якостей підлітків.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що проблема агресивної поведінки є однією з найважливіших проблем у розвитку та становленні особистості школяра, а також його адаптації в соціумі.

Природний агресивний потенціал нікуди не зникає в більш зрілому віці. Просто в результаті соціалізації багато хто вчиться регулювати свої агресивні імпульси, адаптуючись до вимог суспільства. Інші залишаються дуже агресивними, але вчать виявляти свою агресію більш тонко: через словесні образи, схований примус, завуальовані вимоги, вандалізм, та інші тактичні прийоми. Треті нічому не навчаються і виявляють свої агресивні імпульси у фізичному насильстві.

Тут важливу роль грає ранній досвід виховання дитини в конкретному культурному середовищі, сімейні традиції й емоційне тло відносин батьків до дитини. У тих співтовариствах, де дитина має негативний досвід, як правило, формуються негативні риси особистості. Виховання достатнє суворе, в основному використовуються часті покарання при відсутності заохочень, ворожість дітей у відношенні один одного не викликає у дорослих осуду. В результаті формуються такі якості, як тривожність, підозрілість, сильна агресивність, егоїзм, жорстокість. У тих співтовариствах де вся структура життя побудована на взаємодопомозі і кооперації, а ідеалом особистості є людина у спілкуванні, альтруїстичне відношення до інших., спостерігається зовсім інша картина. Ці культурні установки проєктуються на вихованні дітей.

Опираючись на отримані дані, можна зробити висновок, що на соціалізацію агресивності впливають два основні фактори:

1. Зразок відношень та поведінка значних осіб, зокрема, батьків. Були отримані дані, що в родинях агресивних дітей виявлена велика розповсюдженість агресивних проявів з боку дорослих у порівнянні з родинями неагресивних дітей. Більш того, відношенні батьків до поведінки дитини також різне.

2. Підкріплення агресивної поведінки з боку оточуючих. Зокрема, був встановлений зв'язок між батьківським покаранням та агресією у дітей. Припускається, що у підлітковому, юнацькому та більш пізньому віці дитина буде відчувати себе більш спокійніше, виявляючи агресивність лише у відношенні до будь-якої авторитетної людини. Більш того, у неї буде формуватись та закріплюватись почуття провини завжди, коли вона виявляє агресивну поведінку проти старшого, або її однолітків.

Р. Сирс, Е. Маккобі, К. Левін відзначали, що у соціалізації агресії присутні дві важливі миті:

- поблажливість;
- суворість покарання поведінки.

При цьому поблажливість розглядалася як поведінка одного з батьків до здійснення вчинку, а суворість покарання – після здійснення вчинку.

Формування агресивних тенденцій, які потім можна спостерігати і на більш пізніх ступенях розвитку, відбувається певними шляхами:

1. Батьки заохочують агресивні дії у своїх дітях безпосередньо, або наводять приклад відповідної поведінки по відношенню до інших та навколишнього середовища. Діти, які спостерігають агресивність дорослих, особливо якщо це значима і авторитетна для них людина, якій вдається добитися успіху агресивними методами, звичайно сприймають цю форму поведінки.

2. Батьки карають дітей за прояви агресивності. У ряді досліджень встановлено, що:

- батьки, які дуже різко придушують агресивність, що буде виявлятися у більш пізньому віці;
- батьки, які не карають своїх дітей за прояви агресивності, імовірно виховують у них надмірну агресивність;
- батьки, які розумно придушують агресивність у своїх дітей, виховують у них вміння володіти собою у ситуаціях, що провокують агресивну поведінку.

До ситуативних умов передумов агресивності слід віднести такі: оцінка іншими людьми, навмисність агресії, сприйняття агресії та бажання відплатити.

Р. Борденом (1975) було встановлено, що присутність інших вже само по собі може або посилювати, або послаблювати агресію. Однак, тут важливу роль грає оцінка ступеня агресивності спостерігача. Він експериментально довів, що якщо за поведінкою дітей спостерігала людина стороння, схильна до агресії, то діти виявили більше актів агресивного характеру. Якщо спостерігачем був супротивник агресії, то поведінка дітей відрізнялась більшою стриманістю. Причому треба відмітити таку закономірність: як тільки агресивний спостерігач відходив, рівень агресії у дітей значно знижувався чи досягав вихідного рівня.

Існує точка зору (Х. Хекхаузен, 1936), що початок агресії можна викликати обмежуючись одним тільки знанням, що інша людина має ворожі наміри, хоча безпосереднього акту нападу не було. Часто в

таких випадках основним запусним стимулом виступає гнів, що виникає як емоційна реакція на заплановане насильство. Однак, у таких випадках, коли супротивник заздалегідь просить пробачити його за агресивну поведінку, дуже часто гнів не виникає взагалі та відповідної агресії не відбувається.

У рамках соціального навчання існують протилежні дані, які свідчать (на думку Є. Онейл, та С. Тейлора, 1989) про те, що переживання, які викликають пасивне спостереження агресії та насильства, що відбуваються на екрані, так і у реальному житті, призводять не до катастрофічного ефекту, як припускає теорія потягів, а, навпаки, до збуджуючої агресії. Ця думка, (Дж. Мейлон, 1992) ґрунтується на даних про те, що спостерігач, особливо якщо він дитина, виявляє тенденцію здійснювати ті ж самі дії, як і людина, за якою він спостерігає. Зокрема відзначається (С. Блек, С. Беван, 1992, Дж. Лейн, 1991), що просто очікуванні або сам перегляд сцен насильства по телебаченню та у фільмах може збільшувати ступінь агресивності. Було встановлено (К. Ойлер, Ж. Вілсон, 1989), що глядачі з високим рівнем агресивності у більшій мірі цікавитися відео-насильством, в той час, як мало агресивності зверхньо передивляються їх та не концентруються на сценах намовляння та насильства у відповідь.

Як вже відзначалося, часто агресія, особливо у підлітковому віці, може виникати як реакція у відповідь на неприйнятну поведінку оточуючих, тобто як акт відплати за щось. Так, наприклад, підліток, якого часто карають, засвоює, що людина сама повинна карати, якщо інші здійснюють непристойні вчинки. Заподіювання страждання у відповідь людині, що скривдила (відверте, непряме чи у фантазіях), на думку Х. Хекхаузена (1986), та спостереження за його стражданнями послаблює у дитини реакцію гніву та задовольняє його потребу в агресії.

Таким чином, облік соціалізації та ситуативних передумов при організації виховання агресивного підлітка, дозволяє педагогам уникнути тих помилок виховання, які ми сьогодні маємо у повній формі.

Використана література:

1. Бюттер К. Жить с агрессивными детьми. – М. : Просвящение, 1997. – 416 с.
2. Креч Д., Крачфилд А., Ливсон Н. Нравственность, агрессия, справедливость // Вопросы психологи. – 1992. – № 1-2. – С. 4-10.
3. Обухова Л. Ф. Детская психология: теория, факты, проблемы. – М. : Тривола, 1995. – 378 с.
4. Цап Н. М. Агрессивность дитини: за і проти // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – № 6. – С. 15-17.

А н н о т а ц и я

В статье автор анализирует проблему и основные причины агрессивного поведения подростков и определяет ситуативные предпосылки для организации воспитания агрессивного подростка.

A n n o t a t i o n

In this article author analyzes problem and main reasons of aggressive behavior in teen age group, and state situational conditions for organization of education for aggressive teenager.